Opiskelijoiden oikeus omiin tuotoksiin oppilaitoksissa

26.4.2018

Ammattikorkeakouluympäristö tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia tuottaa yhteiskuntaa hyödyntäviä tuloksia ja osaamista. Osana yhteisöämme opiskelijoilla on mahdollisuus hyödyntää oman työn tuloksia myös kaupallisesti. Seinäjoen ammattikorkeakoulu tarjoaa loistavan ympäristön kehittää ja testata ideoitasi sekä valmistella myös uutta liiketoimintaa. Esimerkiksi opinnäytetyössäsi voit luoda uutta osaamista, tutkimustuloksia tai vaikkapa tutkimuslähtöisiä keksintöjä ja ohjelmistoja. Niissä voi olla potentiaalia uudeksi innovaatioksi ja siemeneksi menestyvälle liiketoiminnalle.

Immateriaalioikeudet on yleisnimitys aineettomille oikeuksille, jotka ovat tärkeitä liiketoiminnan välineitä. Yleensä immateriaalioikeudet jaotellaan tekijänoikeuksiin ja teollisoikeuksiin. Tekijänoikeus suojaa kirjallisia ja taiteellisia teoksia. Tekijänoikeus syntyy automaattisesti teoksen luoneelle henkilölle, jos teoskynnys ylittyy eli teos on riittävän itsenäinen ja omaperäinen.

Minkälaisia oikeuksia opiskelijoilla on itse tuottamiinsa materiaaleihin, jotka ovat syntyneet opiskelun tuotoksena? Lähtökohtaisesti opiskelija, joka ei ole työsuhteessa ammattikorkeakouluun, omistaa tuottamansa immateriaalioikeudet itse. Tämä tarkoittaa myös sitä, että opiskelija voi omatoimisesti ja omalla riskillä kaupallistaa omat oikeutensa eikä ammattikorkeakoululla ole oikeutta tuottoon.

Kirjalliseen tuotokseen kohdistuva tekijänoikeus sisältää sekä taloudelliset että moraaliset oikeudet. Taloudelliset oikeudet sisältävät opiskelijoiden yksinoikeuden määrätä teoksen julkistamisesta tai julkaisemisesta, teoskappaleiden valmistamisesta ja teoksen saattamisesta yleisön saataviin. Moraaliset oikeudet tarkoittavat oikeutta tulla nimetyksi teoksen tekijänä ja oikeutta kieltää teoksen muuttaminen sopimattomasti tai sen esittäminen sopimattomassa yhteydessä. Tekijänoikeus voidaankin nähdä myös yhteiskunnan tapana rohkaista ihmisiä luomaan itsenäisiä ja omaperäisiä teoksia. Oikeus antaa tekijälle yksinoikeuden teoksen kappaleen valmistamiseen ja teoksen yleisön saataviin saattamiseen. Taloudelliset oikeudet voi luovuttaa toiselle osittain tai kokonaan korvausta vastaan.

Taloudellisten oikeuksien lisäksi tekijällä on moraalisia oikeuksia, jotka on säädetty tekijän persoonan suojaksi, eikä niistä voi sitovasti luopua samalla tavalla kuin taloudellisista oikeuksista. Tärkeimpänä tekijän moraalisena oikeutena on tulla mainituksi tekijänä, kuten hyvä tapa vaatii. Tekijällä on myös moraalinen oikeus kieltää teoksen muunteleminen tai esittäminen loukkaavalla tavalla tai loukkaavassa yhteydessä.

Tekijänoikeuslain mukaan tekijänoikeuden suojaa saavat sekä kirjalliset että taiteelliset teokset. Mikä tahansa tehty työ ei kuitenkaan ole tekijänoikeusmielessä teos, vaan sen pitää olla omaperäinen ja olla tekijänsä luovan ilmaisun tuotos, joka on tehty itsenäisesti. Pelkkää tietoa tai ideaa ei suojata tekijänoikeudella, vaan suojaa saa ainoastaan muoto.

Teoksia voidaan kuitenkin kopioida helposti. Yksityiskäyttöön kopiointi on lain mukaan sallittua, kun kopiointi tapahtuu laillisesta lähteestä. Laajamittainen kopiointi ja kopioiden jakaminen yleisölle ei ole koskaan

yksityistä käyttöä. Ilman tekijän lupaa tehty muu kuin rajoitusten mukainen teoksen kappaleen valmistaminen ja yleisön saa saataviin saattaminen on tekijänoikeuden loukkaus. Tahallinen tai törkeästä huolimattomuudesta tehty tekijänoikeuden loukkaus on säädetty rikokseksi.

Tekijänoikeus on perustaltaan yksinkertainen, tekijän lupa tarvitaan, kun teosta halutaan kopioida ja saattaa yleisön saataviin. Opiskelijoiden töiden käyttö opetuksessa edellyttää pääsääntöisesti lupaa opiskelijalta itseltään koska opiskelijat omistavat oikeudet tekemiinsä teoksiin aivan kuin kuka tahansa muukin.

Jos opettajalle on jäänyt digitaalinen kopio oppilaan työstä itselleen, on kyseessä yksityiskopio. Tämän kaltaista kopiota ei voida esittää kuin yksityisissä opetustilanteissa. Teoksen levittäminen tai välittäminen verkossa uusille oppilaille ei ole sallittua ilman lupaa. Jos teos halutaan julkaista, on siihen saatava opiskelijan lupa.

26.4.2018 on kansainvälinen henkisen omaisuuden päivä. Tämän vuoden teemana on Powering change: Women in innovation and creativity. Maailman henkisen omaisuuden päivää on vietetty vuodesta 2000.

Petra Sippola
yritystoiminnan ja yrittäjyyden lehtori
SeAMK Liiketalous ja kulttuuri

Lähteet:
Tekijänoikeuslaki, luku 2.
Kontkanen, Pirjo (2006). Tekijänoikeudet yliopistotutkimuksessa ja –opetuksessa.